

Názvoslovné normy*(Úloha legislativního a právního odboru MO v procesu tvorby a zavádění vojenské odborné terminologie)*

Proces tvorby a zavádění vojenské odborné terminologie není nic jiného než interní normativní činnost, tedy vytváření určitého druhu vojenských předpisů, které se nazývají názvoslovné normy Ministerstva obrany. Metodiku tohoto procesu není třeba složitě vymýšlet, protože je v obecné poloze stanovena v předpise Vševojsk-15-1 a je ji možno pouze aplikovat na aktuální podmínky. Názvoslovné normy Ministerstva obrany (NN) mají předepsanou podobu a vydávají se podle stejných pravidel jako vojenské předpisy. V rezortu jich v současné době působí 24. Výpovědní hodnota většiny z nich je s ohledem na dobu jejich vydání poněkud problematická. Tyto normy většinou vznikaly v 70. a 80. letech minulého století a jsou do značné míry tomuto období poplatné. Od roku 2000 byly vydány tři nové, a to: Hospodaření s majetkem (NN 12 0102), Munice a výbušniny (NN 09 0101) a Chemické vojsko (NN 30 01 01). Tyto normy by se mohly stát určitým vzorem pro způsob řešení problematiky nového vojenského odborného názvosloví.

Jednotné vojenské názvosloví hraje důležitou roli v jednoznačném ústním i písemném dorozumívacím styku v rámci rezortu a je zcela nezbytné pro tvorbu interních normativních aktů. Za jeho kodifikaci odpovídají, v souladu s ustanoveními předpisu Vševojsk-15-1, ti vedoucí zaměstnanci organizačních útvarů Ministerstva obrany, kteří odpovídají za určitou oblast odborné činnosti a řídí ji.

Praktický význam kodifikovaného názvosloví určitého oboru činnosti spočívá především v jeho přehledném uspořádání v rámci jedné názvoslovné normy a ve srozumitelné, jednoznačné a vzájemně provázané stavbě definic jednotlivých pojmů (ve slovním vyjádření hesel). Takto uspořádané názvosloví pak nevyžaduje vysvětlování určitých pojmů v úvodních částech nebo v přílohách vojenských předpisů a každý uživatel názvoslovné normy je kdykoli připraven se seznámit s obsahem příslušného pojmu. Z praxe mohu potvrdit, že nikdo není schopen si celý, mnohdy velmi složitý, rozsah i obsah pojmů pamatovat.

Legislativní a právní odbor Ministerstva obrany posuzuje návrhy všech interních normativních aktů z hlediska jejich souladu s obecně závaznými právními předpisy a v konečné fázi zajišťuje jejich redakční úpravu, vytištění a distribuci do rezortu. Z toho vyplývá, že na stanovení uceleného vojenského odborného názvosloví na profesionální úrovni má zájem, a také se na něm v rámci své působnosti podílí. Mohu vám odpovědně říci, že v současné době je na „původní znění“ většiny návrhů interních normativních aktů tristiň pohled.

Nejenže se při jejich tvorbě nerespektuje předepsané názvosloví, a to ani tehdy, kdy se na něm významově nic nezměnilo, ale používají se takové výrazy, které nerespektují pravidla českého jazyka, neberou v úvahu sémantické hledisko, státní ani další související normy apod. Kritériem pro užití takových výrazů je v řadě případů subjektivní dojem zpracovatele, popř. jeho nadřízeného. Za takovýchto okolností pronikají bez vysvětlení do textu interních normativních aktů výrazy, jejichž obsah zná pouze zpracovatel, a to jen po dobu svého setrvávání na funkci.

Je pochopitelné, že v 90. letech minulého století nebyl na kodifikaci uceleného odborného názvosloví čas ani podmínky. Prakticky všichni funkcionáři odpovědní za stanovení názvosloví

svěřeného úseku se několikrát vyměnili a kodifikace názvosloví je příliš netrápila. Je smutnou skutečností, že nebýt vstupu do NATO, netrápila by je pravděpodobně ani dnes.

Změna majetkových poměrů v naší zemi a názvosloví užívané v NATO jsou pravděpodobně tím pravým hnacím motorem pro novelizaci vojenského odborného názvosloví. Svědčí o tom nejen potřeba svolat tuto konferenci. K tvorbě návrhů názvoslovných norem bych rád řekl několik slov, která by zpracovatelům mohla být užitečná:

1. Je třeba si uvědomit, že se vytváří interní normativní akt, který je závazný pro celý rezort. Návrh by měl zpracovávat skutečný odborník nebo skupina odborníků s potřebnou erudicí v oboru.
2. Je třeba pořídit ucelený soupis pojmů (hesel) podle věcných souvislostí, vymezit jim místo a získat přehled o jejich rozsahu.
3. Jednotlivá hesla je třeba konfrontovat s hesly uvedenými v dosud platných názvoslovných normách. Tam, kde dosavadní definice pojmu vyhovuje i současným potřebám, je možno dosavadní stav zachovat a heslo v nové názvoslovné normě neuvádět. V takovém případě je otázkou potřeba uvedení cizojazyčného ekvivalentu v dosud platné normě. Nevychová-li dosavadní definice hesla v platné názvoslovné normě, je třeba heslo i s definicí předepsaným způsobem (doplňkem) zrušit, popř. zrušit celou názvoslovnou normu.
4. Nové definice pojmů je třeba vytvořit tak, aby byla dodržena povinná podmínka – zařazení pojmu pod širší rodový pojem. Nedodržení této podmínky neumožňuje systematickou orientaci v názvosloví.
5. Je třeba důsledně uplatnit sémantické hledisko a přisuzovat slovům jen takový význam, který podle spisovné češtiny skutečně mají. Například v návrhu názvoslovné normy Hospodaření s majetkem se stalo problémem anglické slovo „codification“. Překladatel jej v českém kontextu uvedl prostě jako „kodifikaci“, aniž by vzal v úvahu, že v češtině se toto slovo může použít pouze v souvislosti s právem nebo jazykem. Po zamýšlení nad problémem se přijde na to, že se někdy jedná o „katalogizaci“ nebo „začlenění“ nějaké věci do určitého systému a podobně. Nad významem slov je skutečně třeba přemýšlet a oprostit se od subjektivních názorů, jinak se vytvářejí nevhodná slovní spojení nebo přímo nesmysly.
6. Je absurdní požadovat, aby se v rezortu kodifikovala hesla, která čeština nezná ani jako počestěná slova, použitelná v českém kontextu, např. „commonality“ nebo „interchangeability“, aby se tato slova považovala za pojmy a tvořily se jejich definice.
7. Při tvorbě návrhu je třeba eliminovat kolize a duplicity uvnitř vlastní názvoslovné normy a mezi názvoslovnými normami a ostatními předpisy.

Při překladech cizojazyčných textů je podle mého názoru pro citlivé vystižení podstaty věci v definici potřebná spolupráce s erudovaným odborníkem, a to s ohledem na specifiku vyjadřování v češtině.

Závěrem bych chtěl zdůraznit, že legislativní a právní odbor Ministerstva obrany požaduje, aby se vojenské odborné názvosloví novelizovalo předepsaným způsobem tak, aby sloužilo jako východisko pro jednotnou realizaci řídicích procesů v rezortu. To znamená, že je nutno vytvářet názvoslovné normy Ministerstva obrany, které v souladu s ustanoveními předpisu Vševojsk-15-1 plní v rezortu úlohu terminologických slovníků, nikoli terminologické slovníky jako takové, protože ty nejsou pro zpracovatele interních normativních aktů závazné. V neposlední řadě je třeba si uvědomit, že úřední řeč v České republice je čeština, nikoli angličtina.